

Šukrija Ramić¹

ISLAMSKI FONDOVI I MIKROFINANSIRANJE U SLUŽBI REALIZACIJE SOCIJALNE DIMENZIJE ISLAMSKOG BANKARSTVA

Sažetak

Ovaj rad pokušava inicirati i osvijetliti mogućnost i potrebu aktivnijeg uključivanja islamskih banaka u realizaciju jedne od značajnih intencija islamskog prava – Šerijata, a to je iskorjenjivanje siromaštva i pravedna distribucija profita i bogatstva. U radu se zagovara šerijatskoppravna osnova uspostave institucija u okviru islamskih banaka, a koje bi kroz namjenske fondove, mobilizirane uvakufljenjima, dobrovoljnim prilozima, iskupima (fid'jom, kefaretom), pa, možda, i zekatom, pružale usluge mikrofinansiranja. Islamske banke bi svojom ekspertizom nudile projekte, stručno pratile njihovu realizaciju i tako omogućavale siromašnim da iziđu iz zone siromaštva koje je, bez sumnje, veliko iskušenje za čovjeka kao pojedinca, a u isto vrijeme je i iskušenje za zajednicu u kojoj taj čovjek živi.

U radu se ukratko predstavljaju fondovi koji postoje pri Bosna Bank International², a koji mogu biti primjer praktičnog funkcioniranja mikrofinansiranja na beneloventnoj osnovi, kao i dva fonda koji se nalazi pri nevladinim organizacijama. U zaključku se preporučuju potrebne aktivnosti koje islamske banke treba da urade kako bi se aktivno uključile u proces iskorjenjivanja siromaštva u svojoj lokalnoj i široj društvenoj zajednici..

¹ Vanredni profesor, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, sukriramic@hotmail.com

² Bosna Bank International osnovana je 19. 10. 2000. godine kao prva banka u Evropi koja posluje na principima islamskog bankarstva. Dionički kapital BBI iznosio je 47, 52 miliona KM, što je tada predstavljalo najveći uplaćeni kapital u poređenju s drugima bankama. Njeni osnivači su Islamic Development Bank, Abu Dhabi Islamic Bank i Dubai Islamic Bank. Dostupno na: <http://www.bbi.ba>, (10. 08. 2009.)

Ključne riječi: šerijat/ islamske banke/ islamski namjenski fondovi/ mikrofinansiranje/ siromašni/ iskorjenjivanje siromaštva/ vakuf/ sadaka/ zekat.

1. UVOD

Na ekspertskoj konferenciji pod naslovom *Emerging Legal Issues Involving Islam in Europe* održanoj 18-19. juna 2007., na Central European University u Budimpešti, nakon mog izlaganja o temi *Islamic Banking in a European Context* (Islamsko bankarstvo u evropskom kontekstu) jedan postdiplomac, koji specijalizira ekonomske znanosti, a koji je s ovih naših prostora, postavio mi je pitanje koje je u sebi sadržavalo istinitu konstataciju, a to je da je islamsko bankarstvo, ipak, malo više *islamsko kapitalističko bankarstvo*. Naime, linijom manjeg otpora i islamske banke su danas više naklonjene finansiranju jakih i moćnih, finansiranju korporativnog sektora, s obzirom da je realizacija profita u saradnji s tim sektorom izvjesnija, a suradnja lakša i jednostavnija imajući u vidu da se odvija s onima koji imaju iskustvo i ekspertizu i koji ostvaruju značajan profit.

Dakle, iako je islamsko bankarstvo, po svojoj prirodi, društveno odgovorno, iako ono brine, odnosno treba da brine za svakog člana sredine u kojoj djeluje, iako ono teži uspjehu svojih klijenata, svojih partnera, iako je proizvodno i uslužno orijentirano, iako teži razvoju infrastrukture i prosperitetu lokalne i šire zajednice, ipak, ono do dana današnjeg, koliko ja primjećujem, nije pružilo zadovoljavajuću uslugu malim poduzetnicima, običnom siromašnom čovjeku, nije svojim finansiranjem, u bilo kojoj zemlji, izvelo zadovoljavajući procenat siromaha iz zone siromaštva, čak ni u onim zemljama u kojima je ta vrsta bankarstva preovladavajuća, kao što su Pakistan i Sudan.

Postavljeno pitanje ukazalo mi je istinitu manjkavost islamskog bankarstva o čemu do tada nisam puno razmišljao. Kada sam dodao tome činjenicu da mikrokreditne organizacije, na izvjestan način, zloupotrebljavaju³ veliku potrebu za finansiranjem koju imaju siromašni slojevi stanovništva, potreba rješavanja pitanja finansiranja siromašnih postala je za mene još značajnija.

³ Ne bi trebalo smetnuti s uma da se mikrokreditne orgnizacije vrlo često izlažu prevelikom riziku u pogledu povrata jer kredite daju uz minimalna ili nikakva obezbjeđenja i da one taj rizik premošćuju s visokim kamatama. Također, one, bez obzira na sve primjedbe, ipak izlaze u susret onima koje drugi odbijaju.

Od mog povratka iz Budimpešte pokušavam, a s ciljem praktičnog odgovora, promovirati ideju razvoja islamskih fondova i mikrofinansiranja u islamskom bankarstvu⁴, jer fondovi i mikrofinansiranje koje bi se oslanjalo na te fondove najbolji su način, po mome dubokom ubjedenju, da islamske banke, u ovom našem vremenu, prestanu biti kapitalističke i postanu općedruštvene⁵ koje se brinu o svim kategorijama društva, kako bogatim tako i siromašnim, i svima njima pružaju potrebne usluge uz uvjete koji su prilagođeni klijentima - bogatim i siromašnim.

S ciljem zadovoljavanja potreba finansiranja siromašnih, banke mogu imati svoje vlastite mikrokreditne organizacije ili odjele koji bi se specijalizirali za tu vrstu finansiranja, a sve to bi se oslanjalo na specijalizirane islamske fondove.

2. ŠERIJATSKOPRAVNA OSNOVA ZA USPOSTAVU MIKROFINANSIJSKIH INSTITUCIJA OSLOJENIH NA ISLAMSKE FONDOVE

Izvlačenje siromašnih iz zone siromaštva značajan je cilj Šerijata. O tom cilju govore mnogi ajeti i hadisi iz kojih učenjaci do dana današnjeg crpe propise i norme koje imaju zadatak da služe u realizaciji navedenog cilja i da daju podršku tom procesu. Uzvišeni Allah kaže: “Znaš li ti onog koji onaj svijet poriče? Pa to je onaj koji grubo odbija siroču i koji da se nahrani siromah ne podstiče.” (Kur'an, *El-Ma'un*: 1-3) “Daj bližnjemu svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku namjerniku, ali se nemoj rasipnički ponašati.” (Kur'an, *El-Isra*: 26) “Dajte im iz Allahova imetka kojeg je vama dao.” (Kur'an, *En-Nur*: 33) “Oni koji imanja svoja troše na Allahovu putu liče na onog koji posije zrno iz kojeg nikne sedam

⁴ Na simpoziju organiziranom od strane Islamske zajednice u BiH 14 - 16. 11. 2007. godine u okviru svoje teme *Institucija vakufa u Bošnjaka: između tradicije i izazova savremenog doba* iznio sam ideju mikrofinansiranja iz vakuf-fondova. O mikrofinansiranju u islamskom bankarstvu održao sam predavanje i prezentaciju 15. 11. 2007. na seminaru o Islamskom bankarstvu koji je organizirala Islamska banka za razvoj iz Džede, a koji je održan u medresi Osman ef. Redžović. Na okruglom stolu *Povijest, pravo i perspektiva vakufa* u organizaciji Vakufske direkcije, održanom u srijedu, 19. 03. 2008.g./11. rebiu-l-evvela 1429.h, govorio sam, između ostalog, o ideji vakuf-fondova.

⁵ To ne znači da one treba da prestanu biti profitabilne i da u malim finansiranjima neće zarađivati profit. Naprotiv, banke bi i kroz mikrofinansiranje mogle postizati profit koji bi za njih bio podsticajan imajući u vidu da bi sredstva u fondove dobivale besplatno i da bi imale gdje kratkoročno investirati neiskorištena sredstva koja posjeduju.

klasova i u svakom klasu po stotinu zrna. Allah će onome kome hoće dati i više. Allah je neizmjereno dobar i sve zna.“ (Kur'an, *El-Bekare*: 261)

Poslanik, s.a.v.s., veli: “Allah Uzvišeni ima stvorenja koja je stvorio da ispunjavaju potrebe ljudi. Ljudi njima žure da ispune njihove potrebe. Oni su sigurni od Allahove kazne.“ (Taberani, 1404. H:12/358)

Šerijat svojim sistemom, koji obuhvata dobrovoljna i obavezna davanja na ime potpore siromašnim i ugroženim, omogućava redistribuciju profita i bogatstva. Krajnji cilj tih propisa jeste iskorjenjivanje siromaštva i obezbjeđivanje ugroženih, jer samo kroz takvo nastojanje, kroz takav trud može da se realizira pravda dini islama, vjere koju je Uzvišeni Allah poslao s istinom (*hakk*) i pravdom (*adl*): “Riječi Gospodara tvoga su vrhunac istine i pravde. Njegove riječi niko ne može promijeniti i On sve čuje i sve zna.“ (Kur'an, *El-Enam*: 115)

Islamski učenjaci taj uzvišeni cilj uvijek naglašavaju, posebno kada govore o ekonomskom sistemu i distribuciji dobara. To naglašava i Umer Chapra⁶, istaknuti ekonomista i bankar našega vremena, kada kaže da se iskorjenjivanje siromaštva, socijalno-ekonomska pravda i pravedna distribucija prihoda ubrajaju u primarne ciljeve islama i da oni moraju biti čvrsto i nepromjenjivo svojstvo jednog islamskog ekonomskog sistema. (Chapra, 1995.)

Shodno filozofiji vlasništva u islamu da sve pripada onom ko je stvorio, a to je Uzvišeni Allah⁷ siromasi imaju svoje prirodno pravo u imecima bogatih s obzirom da je to Uzvišeni Vlasnik propisao. Šejh Šeltut u tom kontekstu kaže: “Iako je imetak registriran i upisan na njihova imena⁸, ipak, pravo na njegovo korištenje je zajedničko između njih i njihove braće siromaha koji s njima čine društvenu zajednicu.“ (Šeltut, 2007: 270)

Samo zajedničkim radom bogatih i siromašnih na iskorjenjivanju siromaštva može se ostvariti stabilnost i harmonija u jednom društvu, a harmonija i mir u društvu su, bez sumnje,

⁶ Umera Chapra me u vrijeme dok je bio na čelu Saudijske monetarne agencije primio u svom kabinetu 1990. godine i dao mi pregršt korisnih savjeta u vezi s magistarskom temom koju sam u to vrijeme imao namjeru raditi. Ja sam mu zahvalan i često ga se sjetim lijepom dovom. Gospodin Chapra je danas aktivan u Islamskoj banci za razvoj (IDB) u Džedi.

⁷ Činjenica je da čovjek ništa ne stvara. Čovjek samo manipulira i koristi ono što je Uzvišeni stvorio..

⁸ Na imena bogataša.

jedan od osnovnih preduvjeta razvoja i stabilnosti samog korporativnog sektora i sigurnosti kapitala.

Postavlja se pitanje koje kategorije društva bi trebalo obuhvatiti ekonomsko-socijalnim programima, u našem slučaju mikrofinansiranjem čiji bi nosilac bile islamske banke, a koji imaju za cilj iskorjenjivanje siromaštva. Shodno mom razumijevanju kur'ansko-hadiskih tekstova koji tretiraju ovu problematiku to su one kategorije koje u datom životnom trenutku ne mogu sebi u dovoljnoj mjeri priuštiti nešto od onog što se u određenom vremenu i na određenom prostoru smatra osnovnim potrebama za život, a to je, uglavnom, odgovarajuća hrana, odjeća, stan, prevozno sredstvo i, u ovo naše vrijeme, rekao bih, zdravstvena zaštita. Te kategorije su navedene u ajetu o zekatu: siromasi, nevoljnici, roblje, prezaduženi i putnici namjernici. Sve njih je potrebno obuhvatiti programom finansiranja projekata koji će ih izvesti iz zone siromaštva i potrebe⁹.

Prema tome, koncept iskorjenjivanja siromaštva treba da implicira brigu o onima o kojima se tržište ne može brinuti, koji se ne mogu nositi s ekonomskim snagama ili nemaju pristup ekonomskim izvorima koji bi im omogućili da eksploatišu ekonomske šanse oko sebe.

Poslanik, s.a.v.s., veli: “Musliman je brat muslimanu. Ne čini mu nasilje niti ga izdaje.” (Buhari, (2000:2262) Šejh Šeltut ove Poslanikove, s.a.v.s., riječi komentariše pa kaže da onaj ko siromaha ostavi gladna i gola, a u stanju je da ga nahrani i obuče, on ga je izdao. (Šeltut, 2007:96)

Ukoliko se društvo ne pobrine za svoje siromašne članove i ne obezbijedi im osnovne uvjete za život svi njegovi članovi snose posljedice tog propusta i na dunjaluku i na ahiretu. Omer, r.a., kaznio je krvarinom grupu koja je imala vode, a odbila je da napoji čovjeka koji je od posljedica žeđi umro. (Maverdi, 2006:239)

Iz navedenog vidimo jasnu obavezu da se društvo brine za svoje siromašne članove. Islamske banke su dio društva i normalno je da i one nose tu obavezu. Kvalitetan i savremen način njihove brige o siromašnim može biti usluga beneloventnih

⁹ Naravno, ne treba biti iluzoran i zamisliti da će se svi siromašni, na svim prostorima, moći izvesti iz zone siromaštva, jer to ne bi bilo u skladu s Allahovim, dž.š., općim zakonima koji podrazumijevaju da ljudi imaju različite nafake, da postoje bogati i siromašni i da siromašni imaju svoje pravo u imecima bogatih. Međutim, uprkos tome muslimani moraju raditi na izvođenju siromašnih iz te zone jer to islam propisuje.

mikrofinansiranja u procesu redistribucije dobara preko specijaliziranih islamskih fondova koji bi se punili vakufima, dobrovoljnim prilozima, sadakom, iskupima i, eventualno, zekatom.

3. ISLAMSKE BANKE U SLUŽBI ISKORJENJIVANJA SIROMAŠTVA

U islamu postoje različite institucije i mehanizmi koji imaju zadatak da redistribuiraju bogatstvo i prihode s ciljem očuvanja zajednice i postizanja pravde. Islamski finansijski sektor na čelu s bankarskim sektorom dužan je da bude socijalno odgovoran i shodno tome nužno mora imati mehanizme koji su u službi postizanja gore navedenog cilja.

Ti mehanizmi mogu biti vakufi u vidu likvidnih sredstava iz kojih bi se davala mikrofinansiranja, to mogu biti beneloventne banke koje bi davale beskamatne kredite, to mogu biti mikrofinansijske institucije zasnovane na vakufu, dobrovoljnim prilozima, iskupima, i, eventualno, zekatu.

S obzirom da danas u svijetu imamo islamske banke koje imaju *know-how* u pogledu mobilizacije sredstava i finansiranja, najjednostavnije je da one u svom sastavu imaju odjele za mikrofinansiranje ili, pak, posebne institucije koje bi to radile.

Za mene nema sumnje da, u ovom našem vremenu, finansijski sektor, a prije svega bankarski sektor, mora preuzeti vodeću ulogu u procesu iskorjenjivanja siromaštva. Bez aktivnog uključivanja bankarskog sektora u taj proces uzvišeni cilj Šerijata nije moguće ostvariti. Bankarski sektor može aktivno iskoristiti činjenicu da korporativni sektor i bogata fizička lica imaju potrebu¹⁰ i obavezu¹¹ da iz realiziranog profita pomognu

¹⁰ Čovjekova neiskvarena priroda sklona je pomaganju drugih. Ona, čak, ima potrebu za tim. Ukoliko se toj prirodi omogući kvalitetan način pomaganja, što banke sa svojom ekspertizom i infrakstuturou mogu ponuditi, tada se kvalitetni rezultati sigurno mogu postići na planu finansiranja malih projekata koji će aktivirati siromašne i omogućiti im kvalitetan izlaz iz zone siromaštva.

¹¹ Tu obavezu osjeća i želi da je izvrši svaki musliman koji prakticira islam i koji osjeća da su riječi Allaha Uzvišenog i riječi Njegova Poslanika, s.a.v.s. upućene upravo njemu. A koliko je riječi (ajeta i hadisa) koje govore o obavezi da se bogati pobrinu za stanje siromašnih! Koliko je kvalitetnih, praktičnih tumačenja koja govore da ta briga treba da se realizira na svrsishodan i koristan savremeni način! Nadam se da će ovaj moj prilog doprinijeti razumijevanju i širenju tih pozitivnih savremenih tumačenja.

siromašne. Ta pomoć preko bankarskog sistema, kroz finansiranje projekata u koje će siromasi biti involvirani¹², će za njih biti daleko jednostavnija, efikasnija i korisnija, jer će ih ne samo nahraniti, nego im omogućiti i podučiti da se sami o sebi brinu, da sebe izdržavaju, a to je po, mom mišljenju, istinska pomoć¹³.

Međutim, shodno činjenici koju smo priznali na početku, za postizanje tog cilja koji podrazumijeva aktivno uključivanje bankarskog sektora u mikrofinansiranje po povoljnim tj. prihvatljivim uvjetima za siromašne, potrebno je da bankarski sektor, prije svega, prepozna velike ekonomske šanse i potencijale koji se nalaze u mikrofinansiranju oslonjenom na namjenske islamske fondove u koje bi se sredstva mobilizirala besplatno. Dakle, islamske banke treba da prepoznaju da i ta bankarska aktivnost za njih može biti itekako profitabilna¹⁴. Također, želim istaći dužnost islamskih banaka da u granicama svojih mogućnosti aktivno učestvuju u finansiranju malih projekata fizičkih lica, kako bi na taj način izvršile svoju dužnost brige za lokalnu zajednicu, za sve njene slojeve, kako bogate tako i siromašne¹⁵.

¹² Kvalitetan pristup bi bio kada be se islamske banke specijalizirale tako da imaju u konačnici i eksperte koji bi osmišljavali, realizirali i pratili realizaciju projekata koje bi banke finansirale iz namjenskih fondova. Troškovi tih dodatnih aktivnosti koje bi banke imale mogli bi se pokrivati, također, iz namjenskih fondova ili na druge načine.

¹³ Smatram da bogate zemlje vrlo često s dozom licemjerja pomažu siromašne. Istinska pomoć siromašnim, da one to žele i da imaju iskren pristup, bila bi edukacija i obezbjeđivanje sredstava za rad i proizvodnju. Vreće brašna upućena gladnima u Africi, a koja bi ionako bila bačena u more s ciljem zaštite cijene žitarica na svjetskom tržištu, često mi izgleda tako licemjerna.

¹⁴ Nema sumnje da bi mikrofinansiranje za islamske banke bio novi izazov. Međutim, ako se uzme da banka ne može biti stabilna dok ne postane lokalna banka koju podržava lokalno stanovništvo, a postizanje tog cilja je gotovo nemoguće bez mikrofinansiranja, tada shvatamo značaj programa mikrofinansiranja. Kada tome dodamo i mogućnost ostvarivanja zadovoljavajućeg profita, jer treba znati da bi se fondovi za mikrofinansiranje punili na beneloventnoj osnovi, dakle taj kapital bi za banku bio potpuno besplatan, tada nam postaju jasne mogućnosti da islamske banke ostvare višestruke koristi i solidan profit kroz programe mikrofinansiranja.

¹⁵ Naravno, ne može se očekivati da islamske banke svjesno prave gubitke kako bi jeftino finansirale male projekte, ali ono što se od njih očekuje jeste da traže modele i načine da tu svoju ulogu izvrše i da ulože maksimalan trud u tom pravcu.

Namjenski islamski fondovi, koji bi se punili dobrovoljnim priložima, iskupima, uvakufljenjima a, možda i zekatom¹⁶, rješenje su za ovaj problem. Uspostavom takvih fondova i pružanjem usluge mikrofinansiranja koje bi bilo jako povoljno dalo bi novu snagu islamskim bankama. Na taj način one bi postale dio lokalne zajednice, dio društva, a bez tog statusa, po mom dubokom ubjeđenju, banka ne može biti stabilna, bez obzira koliko bila velika.

Također, treba istaći da islamske banke vrlo često imaju višak likvidnih sredstava s obzirom da, kako mi se čini, u islamskom bankarstvu još uvijek ne postoje dovoljno razvijeni tržišni instrumenti za kratkoročno finansiranje. U takvoj situaciji korištenje tih sredstava za mikrofinansiranje može biti od koristi za banku, jer će njihovim investiranjem ipak nešto zaraditi.

4. BENELOVENTNO MIKROFINANSIRANJE ZASNOVANO NA KAPITALNOM VAKUFU

U radu "Institucija vakufa u Bošnjaka: između tradicije i izazova savremenog doba" vakuf je definiran kao trajno zavještanje imovine ili njenog prihoda za posebno specificirane korisnike ili namjene, radi postizanja Allahovog, dž.š, zadovoljstva. (Hadžić, 2008:409) Ta definicija u sebi nosi savremeni, reformski pristup vakufu i omogućava uspostavu različitih vrsta vakufa s različitim namjenama koje su potrebne savremenom čovjeku, između ostalog i uspostavu kapitalnih vakufa kojim bi upravljale islamske banke, a čija bi namjena bila mikrofinansiranje¹⁷.

¹⁶ Uključivanje zekata u islamske fondove za mikrofinansiranje pitanje je koje savremeni učenjaci treba da aktivnije adresiraju i donesu odluku na svjetskom nivou. Smatram da bi siromašni slojevi stanovništva daleko više imali koristi od fondova zekata za mikrofinansiranje, nego od zekata koji direktno dobiju i brzo potroše, jer bi fondovi zekata kontinuirano djelovali i siromašni bi ih uvijek koristili, pošto bi se sredstva u njih uglavnom vraćala.

Naravno, da bismo mogli zekat uključiti u ove fondove bila bi potrebna kvalitetna fetva na svjetskom nivou. Siguran sam da se za određene životne okolnosti može naći kvalitetan argument u izvorima Šerijata, a koji bi bio osnova za takvu fetvu.

¹⁷ Zarqa (1988) navodi da postoje različite institucije koje je islam uspostavio i preko kojih on redistribuira prihode i bogatstvo radi udovoljavanja osnovnih potreba svih članova društva, a to su između ostalih institucija zekata, vakufa i beneloventne pozajmice (*kard hasen*).

Iako je većina vakufa kroz historiju bila u vidu nekretnina¹⁸ vakuf u novcu je prakticiran već pri kraju prvog stoljeća po Hidžri, kako to ističe Cizacka. Vakuf u novcu je imao dvije forme. U prvoj formi uvakufljeni novac bi se pozajmljivao u vidu beneloventnog kredita kojeg bi korisnik vraćao bez bilo kakvih dodatnih opterećenja, kao što je kamata, a u drugom obliku uvakufljeni novac bi se investirao i prihod od toga davao korisnicima vakufa.

Uvakufljeni novac se u Otomanskom periodu koristio za mikrofinansiranje. Bogataši su pravili kapitalne vakufe iz kojih se pozajmljivalo ljudima. Kao kolateral i garancija da će se pozajmljeno vratiti, obično se uzimala kuća zajmoprimca. Zajmoprimac bi u njoj i dalje stanovao, ali bi plaćao vakufu stanarinu. Vakuf bi jednom trećinom stanarine pokrивao administrativne troškove, jednu trećinu usmjeravao bi u humanitarne svrhe zbog kojih je vakuf i osnovan, a jednu trećinu bi uplaćivao direktno u vakuf, kako bi pokrio inflatorna kretanja. (Cizacka, 2004)

U ovo naše vrijeme kapitalni vakufi kojima bi upravljale islamske banke i iz njih finansirale male projekte velika su šansa kako za islamske banke, tako i za siromašne slojeve stanovništva, a rekao bih da je to šansa za sve ljude koji smjeraju da učine dobro djelo i kvalitetno pomognu svoju zajednicu¹⁹.

Kapitalni vakuf-fondovi, uz kvalitetno razrađen sistem njihova funkcioniranja, postizali bi uzvišene ciljeve trajne pomoći i stalne koristi²⁰ o kojima govori i veliki vakif Gazi Husrev-beg. U prvoj Vakufnami nastaloj novembra 1531 godine on veli: ***"Dobra djela gone zlo, a najuzvišenije od dobrih djela je milodar, najuzvišeniji milodar je onaj koji ostaje zauvijek, a od dobrotvornih djela opet je najljepše ono koje jest, odnosno koje će se trajno ponavljati. Jasno je, da je od trajnih dobrotvornih djela najdulje zajamčeno dobročinstvo vakuf. Dok je svijeta i vijeka korist vakufa ne prestaje niti se njegovo djelovanje do Sudnjega dana završava"***. (Šabanović, 1952)

¹⁸ U Egiptu, u vrijeme vladavine Muhammeda Alija, više od jedne tećine obradive zemlje bila je vakuf. (Cizacka, 2004.)

¹⁹ Kvalitetna pomoć je ona koja definitivno rješava problem. Kada je siromahstvo u pitanju kvalitetno rješenje je da se siromahu omogući da zna proizvoditi, da mu se obezbijedi sredstvo za proizvodnju i da mu se pruže ostale potrebe koje mu omogućavaju samoizdržavanje.

²⁰ Jer bi se finansiranje neprestano odvijalo u ciklusima.

S ciljem postizanja uzvišenog cilja iskorjenjivanja siromaštva predložio bih islamskim bankama da otvore specijalizirane fondove kako bi, s jedne strane na kvalitetan način udovoljili potrebama siromašnih kategorija, a s druge strane udovoljili donatorima i vakifima²¹ čije želje su različite. Stručna istraživanja treba da daju odgovore koje vrste vakuf-fondova treba da se uspostave na određenom prostoru.

Siguran sam da bi te fondove bilo lahko napuniti, jer islam svojim propisima o sadaki i iskupima to omogućava na jednostavan način. Uzvišeni Allah kaže: “Nećete postići dobročinstvo sve dok ne budete udjeljivali od onog što volite; a bilo što vi udijelite Allah, zasigurno, to zna.” (Kur'an, *Al Imran*: 92) “ Poslanik, s.a.v.s., kaže: “Kada čovjek umre, njegovo djelovanje na ovom svijetu prestaje, osim u tri slučaja: ako ostavi trajno dobro (sadaku, vakuf), znanje kojim će se drugi koristiti i dobro dijete koje će za njega dovu učiti.” (Muslim, (2000:3084) Za mnoge propuste muslimanima je propisan iskup (*fid'ja, kefare*t) koji bi se mogao usmjeriti u fondove za mikrofinansiranje.

S obzirom da svakim danom sve više ljudi prakticira i prihvata islam, s obzirom da je islam sa svojom filozofijom života sve popularniji, sigurno je da bi projekti koji afirmiraju suštinu islama, kao što su vakufi, imali svoje mnogobrojne pristalice i patrone²². Kada imamo u vidu savremene mogućnosti promocije i laskog pristupa svakom potencijalnom donatoru i vakifu, te jednostavnost uplate sredstava u vakuf-fondove, optimizam, sigurno, ima čvrste osnove.

²¹ Naime, donatori i vakifi imaju različite afinitete i želje. Neki vole netaknutu prirodu, neki vole pčelarstvo, neki vole pomagati stočarstvo itd. Svima treba pružiti da svoja sredstva usmjere u vakuf koji oni vole podržati.

²² Naime, islam podstiče svoje sljedbenike da daju *sadaku* koja će na dunjaluku trajati i ljudima (ciljanim kategorijama) koristiti i od koje će davalac nakon svoje smrti sevab ubirati. Ukoliko *sadaka* ima svojstvo trajnosti i ukoliko je davalac odredio namjenu i način korištenja onda je to *sadaqa džarije* – trajna sadaka ili vakuf. Trajna sadaka (*vakuf*) može biti u svemu što traje i koristi ljudima, pa čak i životinjama. Ona može biti namijenjena pojedincu, određenim kategorijama, manjim i širim društvenim zajednicama, ili zajednici u cjelini, može biti usmjerena na nauku, obrazovanje i odgoj, proizvodnju, čovjekovo okruženje, humanitarni rad itd.

Opširnije o ovom pitanju vidi u knjigama koje tretiraju pitanje vakufa poput: Čerimagić, *O vakufu*, Begović, *Vakufi u Jugoslaviji*.

U prilog ovom mom optimizmu ide činjenica da su vakufi, u vrijeme prosperiteta islama u prošlosti, bili jako razvijeni²³, a mi ulazimo u vremena u kojima se ponovni prosperitet islama uveliko nazire.

Za mikrofinansiranje islamske banke mogu koristiti postojeće proizvode islamskog bankarstva²⁴ kao što je *mušareka*, *mudareba*, *murabeha*, *idžara* itd., ovisno o vrsti investicije, a to su, kako praksa danas pokazuje, najčešće proizvodnja, trgovina i transport. Naravno, banke mogu koristiti i beneloventni kredit (*kard hasen*), a vrata inovacijama su naširoko otvorena.

5. PRIMJERI ISLAMSKIH FONDOVA U BIH

U našoj zemlji sam prepoznao nekoliko fondova koji imaju elemente islamskih namjenskih fondova za mikrofinansiranje i potpomaganje siromašnih, a o kojima se govori u ovom radu. Bosna Bank International²⁵ trenutno ima aktivna dva fonda²⁶ iz

²³ U radu "Institucija vakufa u Bošnjaka: između tradicije i izazova savremenog doba" autor kaže: "Čini mi se da je zadatak i uloga vakufa, s obzirom da je to neobavezna institucija za pojedinca, ali, po meni, obavezna za zajednicu, suštinski usmjerena ka ostvarenju onog što je u modernom svijetu poznato kao *welfare-state*, socijalna država, država blagostanja, država koja se brine o svojim građanima. Dakle, osnovni zadatak i uloga vakufa je ispunjavanje općih potreba jedne zajednice, bez obzira o kom segmentu ljudskog života se radilo. Koliko se o tom blagostanju nekad, kroz historiju islama, brinulo, najbolje će nam kazati podatak da je, u jednom periodu, trećina Otomanskog carstva bio vakuf. (United Nations Human Settlements Program (UN-HABITAT), 2005, Paper 7: *Waqf* (Endowment and Islamic Philanthropy), str. 9. (Dostupno na: www.unhabitat.org) (27. 09. 2009.) Otuda ne iznenađuje činjenica da se u tom carstvu, kada su vakufi dobro funkcionirali, blagostanje svuda osjećalo, tako da je putnik-namjernik imao besplatno konačište i "benzin" za svog *ata*. U ta doba postojali su vakufi za žene koje su se rasrdile na svoje muževe. Ti vakufi su imali zadatak da te žene prihvate, zaštite njihovu čast, i, ako postoje uslovi vrate ih njihovim muževima. Postojali su vakufi za napuštene domaće životinje: konje, mačke, pse itd. U to doba svi građani koji su imali halal potrebu mogli su je ispuniti, prije svega kroz sistem vakufa. Otomansko carstvo je u tom periodu bilo *welfare-state* savremenog doba, a Bosna i Hercegovina je bila njegov sastavni dio." (Hadžić, 2008:411)

²⁴ O proizvodima islamskog bankarstva možete čitati u knjizi *Uvod u islamske finansije* autora Muhammada Taqi Usmana, Selsebil, Živinice, 2003.

²⁵ Podaci uzeti iz Izvještaja Fonda za 09. avgust 2009. Zahvaljujem se direktorici Sektora sredstava i FI gospođi Mirsadi Čengić na ustupljenom izvještaju.

²⁶ BBI je promovirala i druge fondove, kao što je fond *Wakalatul-khayr* u koji investitori mogu ulagati novac na *wakala* principu. Banka omogućava investitorima u ovaj fond da ostvare minimalan prinos koji je predmet dogovora,

kojih banka finansira projekte svojih klijenata na beneloventnoj osnovi²⁷.

1. Al Mactoum fond uspostavljen je 26. decembra 2007. godine kada je Al Mactoum fondacija iz UAE uplatila BBI banci iznos od 300.000,00 američkih dolara u namjeri da se iz tog iznosa finansiraju povratnici i raseljene osobe u općini Bratunac na polju mljekarstva, peradarstva i pčelarstva. BBI iz tog fonda finansira klijente na beneloventnoj osnovi, s tim da klijenti snose administrativne troškove.

Ova finansiranja su od strane korisnika prihvaćena kao stvarna pomoć, iako uzeta sredstva moraju vratiti u Fond. Znajući da će moći dobivati nova finansiranja ukoliko redovno budu izmirivali svoje obaveze, korisnici Fonda potpomažu jedni druge kada neko od njih zapadne u poteškoće.

U proteklom periodu finansiranje mljekarstva koristila su 23 poljoprivrednika u ukupnom iznosu od 220.500,00 KM. Povrat sredstava zaključno s 31. augustom bio je 98,66%.

Finansiranje pčelarstva koristilo je 7 pčelara u ukupnom iznosu od 69.950,00 KM. Povrat sredstava je 91,9%.

Finansiranje peradarstva koristilo je 15 osoba u ukupnom iznosu od 156.614,15 KM. Povrat sredstava je 80%.

2. Fond povjerenja je jedan drugi fond u koji je inicijalna sredstva uplatila Islamska banka za razvoj. Iz njega se finansiranja, također, daju na beneloventnoj osnovi, bilo da se mikrofinansiranje malih projekata vrši direktno ili se ti mali projekti finansiraju posredno preko zadruga i korporacija. Do 31. 08. 2009. ovaj fond je direktno koristilo 96 korisnika koji su kupovali mašine za poljoprivredu i krave. Neka finansiranja u kupovini krava i poljoprivrednog sjemena išla su posredno preko zadruga i korporacija. Broj korisnika tih finansiranja je oko jednu hiljadu. Povrat sredstava je po posljednjem izvještaju 96,93%.

3. Fond Bošnjaci²⁸

Fond *Bošnjaci* je primjer jednog savremenog vakuf-fonda koji ima za cilj podršku obrazovanja mladih. Rahmetli predsjednik Alija Izetbegović uvakufio je pet miliona KM, donatorskih sredstava u ovaj fond koji danas djeluje u okviru Vakufske

a banki se omogućava da, s obzirom da su ulazna sredstva jeftina, po povoljnim uvjetima finansira male projekte svojih siromašnih klijenata.

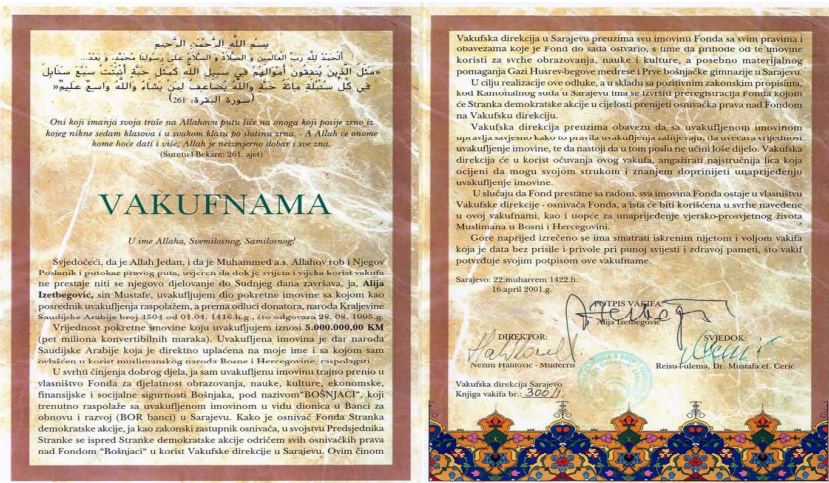
²⁷ Banka naplaćuje administrativne troškove.

²⁸ Dostupno na: <http://www.fondbosnjaci.co.ba> (10. 08. 2009)

direkcije. Programski ciljevi Fonda su: a) obrazovanje i stipendiranje đaka, studenata i postdiplomaca i drugi programi iz oblasti obrazovanja, b) izdavačka i štamparska djelatnost, c) kulturne i sportske aktivnosti, d) ostali programi koji doprinose duhovnom i materijalnom razvoju Bošnjaka.

Shodno Vakufnami, Fond svoje prihode koristi u svrhu obrazovanja, nauke i kulture. Bilo bi dobro kada bi se jednim dijelom prihoda pokrivala inflatorna kretanja kako bi se zaštitila vrijednost Fonda, a što Vakufnama nije predvidjela.

Isto tako, Vakufnama omogućava da se od korisnika traži povrat iskorištenih sredstava. Smatram da bi bilo dobro da se to korisnicima stavi barem u moralnu obavezu ako im to životne okolnosti dozvole. Na taj način bi se omogućilo da veći broj korisnika koristi potporu Fonda, a njegova trajnost bi bila sigurnija.

4. Akosov Internacionalni vakuf-fond za obrazovanje²⁹

Kao primjer jednog savremenog fonda navodim Internacionalni vakuf-fond (IVFO) za obrazovanje pri nevladinoj organizaciji AKOS. Svojim pravilnikom ovaj fond predviđa finansiranje obrazovanja na postdiplomskim studijama (magistarski i doktorski), kao i sve ostale vidove stručnog usavršavanja mladih u Bosni i Hercegovini, u svim naučnim oblastima. Cilj Fonda je pronalaziti, podržavati i društvu obezbjeđivati sposobne i moralne mlade ljude koji će biti spremni da stečena znanja koriste u radu za opću dobrobit i promociju univerzalnih ljudskih vrijednosti i prava.

²⁹ Vidi Pravilnik, druga akta i brošure Internacionalnog vakuf fonda za obrazovanje.

Vakifi mogu biti fizičke i pravne osobe, a njihovi vakufi su nepovratni. Potpisom ugovora o uvakufljenju, vakif dobiva vakufnamu. Vakif čiji vakuf prelazi vrijednost 200 eura postaje član Savjeta vakifa koji dobijaju redovne godišnje izvještaje o aktivnostima i rezultatima IVFO-a. Sredstva za stipendiranje se stječu namjenskim uvakufljenjima u novčanim i nenovčanim sredstvima.

Predmet vakufa mogu biti: a) novčana sredstva, b) pokretna i nepokretna imovina i c) intelektualno vlasništvo koje se prenosi na Fond.

Trajnost uvakufljenih sredstava Internacionalnog vakuf-fonda-a za obrazovanje osigurana je kroz razrađen sistem koji štiti sredstva vakufa od inflatornih kretanja i održava trajno jednaku vrijednost vakufa kroz ugovorom obvezujući, za svakog stipendistu izuzetno povoljan sistem povrata cjelokupne stipendije u određenom vremenskom periodu. Za neutraliziranje inflatornog djelovanja koristi se godišnja stopa inflacije utvrđena od strane Centralne banke BiH. Iznos zaštite od inflatornog djelovanja obračunava se na nevraćeni iznos preuzetih sredstava.

6. EKONOMSKA ODRŽIVOST ISLAMSKIH FONDOVA KOJI PRUŽAJU USLUGE MIKROFINANSIRANJA

Održivost mikrokreditnog finansiranja je problem s kojim se suočavaju mikrokreditne organizacije koje žele da klijentima dadnu povoljna finansiranja. Prvi problem su administrativni troškovi. Oni mogu biti opterećenje zbog kojeg mikrofinansiranje može doći u pitanje. Rješenje tog problema može biti kroz naplatu od klijenata vodeći računa da se ne opterete više nego što oni to mogu podnijeti³⁰, zatim iz fondova namijenjenih u tu svrhu³¹ i na druge

³⁰ Nedavno sam pokušavao riješiti problem s kojim se suočila nevladina organizacija Islamic Relief u BiH koja ima program mikrofinansiranja na beskamatnoj osnovi, a koja je željela pronaći šerijatsko rješenje za pokrivanje administrativnih troškova. Moj zaključak je bio da se na klijenta, shodno dogovoru u fazi ugovaranja beneloventnog beskamatnog kredita, mogu prebaciti stvarni administrativni troškovi njegova kredita i to ne bi bila kamata. Međutim, klijent ne može nositi administrativne troškove institucije koji mogu biti jako veliki, posebno ako je broj mikrokredita mali. U slučaju islamskih banaka administrativni troškovi ne bi bili veliki jer bi one koristile postojeću infrastrukturu i iznalazile druga rješenja koja bi riješila administrativne troškove.

³¹ Naime, dobrovoljni prilozi bi mogli biti mobilizirani za finansiranje administrativnih troškova. U tu svrhu bi mogli biti namijenjeni prihodi od namjenskih vakufa itd.

načine koji ne bi opterećivali cijenu finansiranja. Treba imati na umu da bi islamske banke za mikrofinansiranje koristile postojeću infrastrukturu, što bi dodatno umanjilo troškove mikrofinansiranja. Monitoring ili jedan njegov dio banke bi mogle prenijeti na jemca – državu ili lokalnu zajednicu, koji imaju interes da pomognu svoje siromašne građane. Kao jemci oni bi imali interes da projekti uspiju kako ne bi morali vraćati uzeta sredstva. Sve to bi dodatno umanjilo administrativne troškove banke. U svakom slučaju, moguće je naći rješenja koja neće opteretiti mikrofinansiranje i učiniti ga skupim i nepovoljnim za siromašne slojeve društva.

Želim naglasiti da bi banke mobilizirale islamske fondove na beneloventnoj osnovi, tako da bi imale samo operacijske troškove koji se mogu riješiti na prethodno navedene načine.

Drugi problem mikrofinansiranja je kreditni rizik s obzirom da siromašni nemaju odgovarajući kolateral, a posebno je teško obezbjeđivanje kvalitetnih žiranata. Naravno, smanjenje tog rizika je zahtjev koji se postavlja pred islamske banke, jer cilj je održivost tog projekta, a to je nemoguće ukoliko se rizik ne svede na mjeru održivosti. Smanjenje rizika može se postići na različite načine: a) Klijente organizirati u manje grupe u kojima će članovi biti odgovorni (garantori) jedni za druge³². b) Kao garantor može se uzeti mjesna zajednica, džemat, općina ili država. Država u tu svrhu može formirati instituciju koja će se pojavljivati kao jemac za projekte njenih siromašnih građana³³. c) Klijenti bi svoje obaveze izmirivali sedmično³⁴. d) Finansiranja bi bila strogo namjenski i proizvodno orijentirana³⁵. e) Islamska banka može napraviti fond

³² Grameen Bank u Bangladešu i slične institucije, u cilju umanjenja rizika organizirali su svoje siromašne klijente u grupe sličnog socioekonomskog statusa. Muškarci i žene su u odvojenim grupama. Srodnici ne mogu biti u istoj grupi. Grupe se treniraju nekoliko sedmica. Nekoliko grupa čine centar koji bira lidera i zamjenika. Centar ima sedmične sastanke i svi su obavezni da prisustvuju. Otplata kredita vrši se u sedmičnim ratama. Umjesto materijalnog kolaterala uveden je socijalni, a to su grupe koje su odgovorne za svoje članove. Ukoliko jedan član grupe ne izmiri obaveze svi ostali članovi gube pravo da dobiju novi zajam. Zbog toga svi članovi grupe prate i potpomažu jedni druge, a to smanjuje cijenu monitoringa. (Huppi and Feder 1990, Morduch 1999, Stiglitz 1990).

³³ Naravno, u državi bi morala postojati zakonska regulativa koja bi to uredila, a to je moguće ukoliko ljudi žele da brinu jedni o drugima i žele da jedni drugima pomažu.

³⁴ Manje iznose je lakše izdvajati i to bi osiguralo veću povrat.

³⁵ Istraživanja pokazuju da kada se finansiranje troši na potrošnju povrat je daleko manja. Buckley izvještava da su korisnici Malawi Mudzi Funda u 1993. u

solidarnosti (*takaful fond*) iz kog bi se pomagali oni klijenti koji su, ne svojom voljom, zapali u poteškoće³⁶. f) S obzirom da islamske banke u svoju bilansu ne mogu uključivati penale i kamate koje im dođu ne njihovom voljom, ta sredstva bi se mogla usmjeriti u poseban fond iz kog bi se pomagali klijenti koji su, ne svojom voljom, zapali u poteškoće. g) Zekat fond bi bio kvalitetno rješenje da se siromašnim klijentima koji su, ne svojom voljom, zapali u poteškoće vrate dugovi mikrofinansiranja.

7. ZAKLJUČAK

Kako smo vidjeli kroz specijalizirane islamske fondove s različitim namjenama koji bi se punili kroz mehanizme koje je Šerijat propisao islamske banke mogu obezbijediti potrebne finansijske usluge siromašnim kategorijama stanovništva, kojima su te banke trenutno nedostupne zbog visoke provizije i visoke profitne marže, te nemogućnosti obezbjeđivanja kolaterala i odgovarajućih žiranata. Nema sumnje da bi mikrofinansiranje oslonjeno na islamske fondove ekonomski bilo višestruko isplativo za islamske banke, siromašne i društvo u cjelini. Društvo bi bilo na dobitku jer bi se aktivirao značajan broj ljudskih potencijala koji je neiskorišten zbog nedostatka kapitala³⁷, a i banke bi zarađivale na uslugama koje pružaju malim klijentima. Izvođenje siromašnih iz zone siromaštva garant je stabilnosti društva i kapitala, a rekao bih i islamskih banaka.

Trebalo bi uvijek imati na umu da je obezbjeđivanje društvu onog što mu je potrebno *farzi kifajet*³⁸ svakoj društvenoj zajednici, a nema sumnje da siromašnim kategorijama društva bi trebalo finansiranje za njihove projekte. Za društvo koje želi da izvrši svoje

46 posto slučajeva kasnili s izmirenjima svojih obaveza zbog toga što su uzete kredite usmjerili u potrošačke svrhe. (Vidi: Buckley, 1996, str. 390.)

³⁶ Taj fond bi se punio minimalnim iznosima koje bi uplaćivali korisnici mikrofinansiranja. Mogao bi se puniti i na druge načine, kao što je davanje određenog procenta profita realiziranog kroz mikrofinansirajuće projekte.

³⁷ Po meni, osnovna uloga kapitala jeste pokretanje čovjeka da radi i proizvodi. Zbog toga samo aktivni kapital ima vrijednost i donosi korist i zbog toga je u islamu pokuđeno (*mekruh*), a može biti i zabranjeno (*haram*) držati kapital kao *kenz* – neaktivnim.

³⁸ *Farz kifajet* je stroga islamska dužnost koja se odnosi na zajednicu. Ukoliko je neko unutar zajednice izvrši stiče sevap i nagradu, a odgovornost spada s ostalih njenih članova. Međutim, ukoliko je niko ne izvrši svi su odgovorni.

šerijatske obaveze ti mali projekti moraju biti jednako značajni kao i projekti velikih korporacija.

Neobezbjeđivanje finansiranja malih projekata znači zapostavljanje većeg broja stanovništva u jednoj zajednici, a to je za društvo jako opasno jer to neminovno vodi njegovoj destabilizaciji, čak i kad se siromašnim članovima obezbijedi odgovarajuća socijalna zaštita.

Ono što islamske banke treba da urade jeste istraživanje potreba siromašnih slojeva i interesa potencijalnih vakifa i donatora, kako bi mogle uspostaviti islamske fondove koji bi zadovoljavali njihove potrebe i želje. Nakon toga, potrebno je operativno razraditi funkcioniranje tih fondova i procesa mikrofinansiranja vodeći računa da fondovi budu održivi i trajni i da uspješno služe svojoj svrsi koju su im namijenili vakifi i donatori.

LITERATURA:

- Ahmed, H, *Waqf-Based Microfinance: Realizing the Social role of Islamic Finance*, (Dostupan na: http://www.islamonline.net/servlet/Satellite?c=Article_C&pagename=Zone-English-Living_Shariah%2FLSELayout&cid=1251021394590) (10. 09. 2009)
- Buckley, G. (1996), "Rural and Agricultural Credit in Malawi, A Study of the Malawi Muzdi Fund and the Smallholder Agricultural Credit Administration", in Hulme, David and Paul Mosley, *Finance Against Poverty*, Volume 2, Routledge, London, pp. 333-407.
- Buhari, M. ((2000) *El-Džami' es-sahih*, Hadith Encyclopedia, Version 2,1 Harf Information Tecnology, Egipat.
- Chapra, U. (1995) *Towards a Just Monetary System*, The Islamic Foundation, Leicester.
- Cizakca, Murat, (2004), "Cash *Waqf* as Alternative to NBFIs Bank", rad prezentiran na međunarodnom seminaru na temu *Nonbank Financial Institutions: Islamic Alternatives*, 1-3. mart 2004, Kuala Lumpur, Zajednički organiziran od strane Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank i Islamic Banking and Finance Institute Malaysia. (Dostupno u pdf. formatu na: www.irtipms.org/OpenSave.asp?pub=201.pdf) (15. 09. 2009)

- Hadžić, M., ur. (2008) *Zbornik radova Naučnog skupa – Islamska tradicija Bošnjaka: izvori, razvoj i institucije, perspektive*, Štamparija "Fojnica" d.o.o. Fojnica.
- Maverdi, A. M. (2006) *El-Ahkam es-sultaniije vel-vilajat ed-diniije*, Darul-kutub el-ilmijje, Kairo.
- Muslim, M. (2000) *El-Džami' es-sahih*, Hadith Encyclopedia, Version 2,1 Harf Information Tecnology, Egipat.
- Šabanović, H. (1952) *Dvije najstarije vakufname u Bosni*, Prilog za orijentalnu filologiju, II 1951.
- Šeltut, M. (2007) *El-Islamu akidetun ve šeri'atun*, Daruš-šuruk linešr vet-tevzi, Kairo.
- Taberani, S. (1404. H) *El-Mu'džem el-kebir*, Mektebetu Ibn Tejmijje, Kairo.
- Usmani, M. (2002) *An Introduction to Islamic Finace*, Maktaba Ma'ariful Qur'an, Karachi, Pakistan.
- Zarqa, M. (1988) "Islamic Distributive Schemes", ed. Munawar Iqbal, *Distributive Justice and Need Fulfillment in an Islamic Economy*, The Islamic Foundation, Leicester.

ISLAMIC FUNDS AND MICRO-FINANCING AS MEANS OF REALIZING THE SOCIAL DIMENSION OF ISLAMIC BANKING

Šukrija Ramić, Ph.D.

Summary

In this paper, we try to shed some light on the possibility and necessity for Islamic banks to play some more active role in realizing one of the most important purposes of Islamic law – Sharia – to eradicate poverty and to insure just distribution of profit and wealth. The paper presents a sharia-legal foundation for starting institutions inside Islamic banking system which would offer micro-financing services through allotted funds. Islamic banks, with their expertise, would offer projects and professional supervision of their realization, and that way they would help the poor to overcome poverty that can be a great temptation for both an individual and a community.

The funds within Bosnia Bank International are presented in this paper. Together with two nongovernmental funds, they can set an example for practical functioning of micro-financing on a benevolent basis. In the conclusion, activities necessary for Islamic banks to undertake in order to actively pursue the goal of eradicating poverty in local and larger communities are suggested.

Key words: Sharia, Islamic banks, Islamic allotted funds, micro-financing, the poor, poverty eradication, vakuf, charity, zekat.

صناديق الاستثمار الإسلامية والقروض الحسنة الصغيرة في خدمة تطبيق الجانب الاجتماعي في النظام البنكي الإسلامي

الأستاذ الدكتور شكري راميتش

كلية التربية الإسلامية في جامعة زينيتسا

الخلاصة

يحاول هذا البحث تسليط الضوء على الإمكانيات والحاجة إلى زيادة مشاركة البنوك الإسلامية في تحقيق أحد مقاصد الشريعة الإسلامية وهو اجتثاث الفقر والتوزيع العادل للثروات والأرباح. يطرح البحث الأسس الشرعية لإقامة المؤسسات داخل البنوك الإسلامية التي تستفيد من الأوقاف المحددة في شكل التبرعات والفدية، والكفارات، وربما حتى الزكاة، وتقدم القروض الحسنة الصغيرة. ويمكن للبنوك الإسلامية أن تستفيد من قدراتها وخبراتها في إعداد المشاريع الصغيرة، ومتابعة تنفيذها، وتساعد الفقراء في الخروج من فقرهم الذي يمثل الابتلاء العظيم للفرد والمجتمع الذي يعيش فيه هؤلاء.

يعرض البحث باختصار الصناديق الموجودة في البنك البوسنوي العالمي والتي يمكن أن تكون نموذجا للقروض الصغيرة، كما يعرض الصندوقين من القطاع المؤسسي الغير الحكومي. يقترح البحث في الختام الخطوات العملية التي ينبغي أن تقوم بها البنوك الإسلامية حتى تصبح فاعلا مؤثرا في عملية القضاء على الفقر في مجتمعاتها.

المصطلحات الأساسية: الشريعة، البنوك الإسلامية، الصناديق الإسلامية المتخصصة، تمويل المشاريع الصغيرة، الفقراء، إزالة الفقر، الوقف، الصدقة، الزكاة